

Kostanjevica na Krki

Petra Janša, foto: STO/ B. Bajželj, Bobo, S. Rožman, J. Skok

Kostanjevica na Krki leži na umetnem otoku, ki je nastal s prekopom meandra reke Krke v začetku 13. stoletja. Kraj leži na stičišču ravnega Krškega polja in dinarsko-kraškega sveta, na kar opozarja tudi **Kostanjeviška jama** v bližini. Značilnost kraja je mestni videz z dvema vzporednima ulicama, ki se končujeta s cerkvama na severni in južni strani otoka. Zaradi pogostih poplav se je mesteca oprijelo ime »dolenjske Benetke«.

Kostanjeviška preteklost Najstarejše sledove človekovega bivanja na območju kostanjeviške okolice predstavljata kamnita artefakta in prazgodovinski čoln. V bližini vasi Dobe so našli na deset žarnih grobov iz časa kulture žarnih grobišč. Halštatsko naselbino in gomilno grobišče so odkrili na hribu Bočje, na lokaciji Stari Grad. Izkopavanje v Sajevcah je v halštatskem gomilnem grobišču razkrilo moški grob z bojevnikiškimi predmeti in ženski grob z dragocenim zlatim diademom. Iz časa prihodov keltskih plemen so znane le poznolatske najdbe s Starega Gradu. Številne so najdbe s konca zadnjega stoletja pred našim štetjem in začetka naše dobe, ko so prebivalci prešli pod rimsko oblast. Prvi prihod Slovanov pa potrjuje staroslovanski lonček, najden v Krki.

V pisnih virih je Kostanjevica prvič omenjena leta 1091, ko so bili njeni lastniki grofje Breže-Selški. Nasedli so jih koroški vojvode Spanheimi. Kostanjevica je postala gospodarsko, politično in versko središče njihove posesti ob spodnji Krki. Okoli leta 1215 je že imela svojo kovnico denarja, leta 1220 je omenjena kot sedež župnije. Leta 1234 ustanovljeni cistercijanski samostan naj bi utrdil oblast na novem ozemlju blizu meje s Hrvaško in Ogrsko. Kraj je 1249 omenjen kot trg in leta 1252 kot mesto, ki je imelo svoj pečat in grb. Prve zapisane mestne pravice je dobila Kostanjevica okoli leta 1307. Viri iz leta 1317 prvič omenjajo tri sodnike, 12 zaprisežencev mestnega sveta in skupnost meščanov. Do sredine 14. stoletja se je mesto hitro razvijalo, nato pa je začelo izgubljati pomen. Gradu, ki naj bi bil 1439 porušen v bojih med Celjskimi in Habsburžani, niso obnovili. V mestni grad so preuredili kar obstoječo mestno hišo in ta zgradba je ohranjena vse do danes. Proti koncu 15. stoletja je gospodarski pomen Kostanjevice močno upadel, k propadu mesta pa so močno pripomogli turški vpadi v 15. in 16. stoletju. Veliko škodo so mestu prizadeli Uskoki, požari, kuge, lakote in poplave. Kljub nazadovanju kraja se je zanj zavzela cesarica Marija Terezija in mu leta 1774 znova potrdila mestne pravice. Proti koncu 18. stoletja je mesto znova oživel.

Sredi 19. stoletja je v Kostanjevici delovala meščanska garda, nato požarna bramba in mestna godba. V začetku 20. stoletja so bili ustanovljeni Narodna č-

talnica, Telovadno društvo Sokol, nato še dve hranilnici in posojilnici. Šola se omenja leta 1789. Sedanje šolsko poslopje je bilo zgrajeno 1906, leta 1982 pa so k staremu prizidali novo šolsko poslopje.

Cerkvi na otoku Župnijska cerkev sv. Jakoba stoji na bregu umetnega otoka reke Krke. Cerkev najmanjšega slovenskega mesta dominira na severnem robu naselja in od daleč kaže baročno podobo čebulaste kape zvonika in dozidanih kapel. Zgrajena je bila pred letom 1220 in kasneje večkrat prezidana. Posebnost je stolp z romanskim pritličjem, gotskim telesom in rokokojsko streho. Na južni zunanji steni je freska sv. Krištofa, nastala okoli leta 1350. V notranjosti so pomembne slabo ohranjene slikarije iz okoli leta 1300 ter gotski slikariji iz druge polovice 15. stol. Glavni in stranski (južni) cerkveni portal sta naša najbolj kakovostna tovrstna spomenika. Sliki v stranskih oltarjih, Žalostna mati božja z Jezusom in Križev pot, ki so ju prenesli iz kostanjeviškega samostana, pripisujejo Metzingerjevemu krogu, leseni del renesančnega oltarja je iz prve polovice 18. stoletja. Cerkev je bila kasneje barokizirana.

Kostanjevica na Krki leži na umetnem otoku.

ski baročni samostan je sakralno funkcijo izgubil z jožefinsko odpravo leta 1786. Oltarje in drugo cerkveno opremo so raznesli ali razprodali. Samostan je počasi propadal. Leta 1942 je bil požgan. Po letu 1958 so vztrajno prenavljali trakt za traktom. Cerkev so rekonstruirali do leta 1971.

Na južni strani naselja, pri južnem mostu, zavetnik čolnarjev sv. Miklavž simbolno varuje dostop v mestno jedro. **Cerkev svetega Miklavža** je dragoceno arhitekturno in urbanistično dopolnilo naselja. Notranjščina prezbiterija je z biblijskimi motivi ustrezno strukturi gotskega prostora poslikal domačin **Jože Gorjup**. Tudi Križani v naravni velikosti je Gorjupovo delo.

Največji baročni samostan Cistercijski samostan so na zamočvirjeni ravnici blizu Krke postavili leta 1234. Najprej so zgradili triladijsko cerkev s prečno ladjo in ravno zaključenim kornim delom, znan kot bernardinski tloris. Ohranjene likovne značilnosti staro cerkev povezujejo s češko-ogrskim prostorom. Ladje so ob prezidavah v 15. stoletju na zahodni strani skrajšali, domnevno zaradi težav z nosilnostjo terena. Iz kapele je na tem mestu zrasel zvonik. Vhodni del so popolnoma predelali v 17. in sredi 18. stoletja, ko so ladje preobokali, skrili vegetabilno okrasje kapitelov pod plasti ometa, podaljšali kor ter postavili novo kulisno baročno vhodno pročelje. Samostanska poslopja so širili v 16. stoletju, ko so gradili nov križni hodnik. Večje prezidave so sledile sredi 18. stoletja. Postavili so obsežne zunanje bivalne trakte z razsežnimi arkadnimi hodniki, okrašenimi z odebeljenimi toskanskimi stebriči v dveh nadstropjih. Največji sloven-

V obnovljenem vodnjaku na dvorišču znova žubori voda. Pred vhodom v samostan je tik ob parkirišču rekonstruiran še grajski mlin, ob vhodu med dvema valjastima stolpoma pa je na renesančnem zaključku naslikana replika uničene freske.

Galerija Božidarja Jakca Galerija je v prostorih nekdanjega cistercijskega samostana, v okviru katere se danes s stalnimi zbirkami predstavljajo slovenski umetniki Božidar Jakac, brata France in Tone Kralj, Jože Gorjup, France Gorše, Zoran Didek, Janez Boljka in Bogdan Borčič. Obiskovalci si lahko ogledajo še Pletersko zbirko starih mojstrov, ki je sicer last bližnje Kartuzije Pleterje. Začasne razstave potekajo v Lamutovem likovnem salonu, prostorih lapidarija in v nekdanji samostanski cerkvi, ki se kaže kot izjemen razstavni prostor, za katerega domači in tuji umetniki pripravljajo specifične razstavne projekte. Vrtove samostanskega kompleksa na poseben način zaznamujejo skulpture, ki od leta 1961 nastajajo v okviru mednarodnih kiparskih simpozijev Forma viva.

Tercialski most Posebno skrb so domačini vedno namenjali graditvi in vzdrževanju mostov. Zgrajeni so bili iz hrastovega lesa **Krakovskega gozda**, za vožnjo prek mostu so uporabniki plačevali mostnino. **Tercialski most**, imenovan tudi **most ljubezni**, povezuje kostanjeviški otok z desnim bregom reke Krke. Zamisel za graditev tega mostu za pešce je nastala pri magistru Emiliji Fon, prve načrte zanj pa je naredil arhitekt Jože Plečnik.

Kot gozdarski strokovnjak in izumitelj je nekaj časa tu živel **Josef Ressel** (1793–1857), ki je na Krki pri Dobravi leta 1820 preizkušal **ladijski vijak**. V spomin na življenje in delo velikega moža, ki je priznanje za svoje številne dosežke dobil šele po smrti, so v **Tehniškem muzeju Slovenije v Bistri pri Vrhniki** pripravili občasno razstavo z naslovom **Josef Ressel - Od vijaka do junaka**, ki je na ogled do 3. decembra 2007. **D**

V samostanu je galerija Božidarja Jakca.

Samostan je sakralno funkcijo izgubil leta 1786.

Arkade cistercijskega samostana

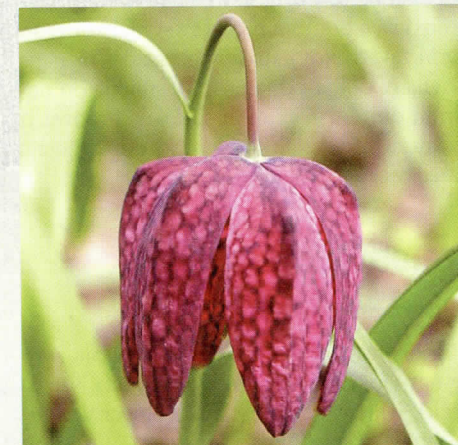
Lepote Kostanjeviške jame

Slikar Božidar Jakac

Domačin dr. Ivan Oražen

Močvirska logarica raste v Krakovskem gozdu.